

Міністерство освіти і науки України

**ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК
У ХХІ СТОЛІТТІ»**

16-17 грудня 2016 р.

Херсон
Видавничий дім «Гельветика»
2016

УДК 80«20»(063)
ББК 80я43
Ч 63

Організаційний комітет:

Демецька В.В. – д.філол.н., професор, професор кафедри романо-германських мов, декан факультету перекладознавства;
Борисова Т.С. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики;
Гізер В.В. – к.філол.н., доцент, завідувач кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики;
Глушук-Олея А.І. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри романо-германських мов;
Главацька Ю.Л. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики;
Голотюк О.В. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри романо-германських мов;
Кіщенко Ю.В. – к.філол.н., доцент, завідувач кафедри англійської і турецької мов;
Ткаченко Л.Л. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри романо-германських мов;
Цапів А.О. – к.філол.н., доцент, доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики.

Чинники розвитку філологічних наук у ХХІ столітті :
Ч 63 Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 16-17 грудня 2016 р. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 144 с.

ISBN 978-966-916-199-4

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Чинники розвитку філологічних наук у ХХІ столітті», яка відбулася на базі факультету перекладознавства Херсонського державного університету 16-17 грудня 2016 р.

УДК 80«20»(063)
ББК 80я43

ISBN 978-966-916-199-4

© Факультет перекладознавства
Херсонського державного університету, 2016
© Оформлення Видавничий дім «Гельветика», 2016

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Методологія дослідження реалізації стратегії невічливості у німецькомовному інтернет-дискурсі Малая О. Ю.....	6
Публицистика Исмаила Гаспринского в контексте межнациональных отношений Шукурджиева З. Ш.....	9

НАПРЯМ 2. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Поняття «авторської інтенції» в літературній теорії Е. Д. Гірша Анісімова Л. В.....	14
Дихотомність ідіостилю письменника: Сапковський-фентезист VS Сапковський-постмодерніст Бойчук А. Р.....	19
Основні підходи до визначення поняття нарації у контексті теорії оповіді Коваленко К. Г.	25
Теоретичні основи теорії травми Маланій Н. І.	29
Особливості художнього моделювання історичного минулого в творчості Т. Шевченка і Ф. Шиллера (на матеріалі поеми «Гайдамаки» і драми «Вільгельм Телль») Медвідь Н. О.	31

НАПРЯМ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Оповідальна природа п'єси Дж. Гейвуда «Джон Джон» Лілова О. Є.	37
--	----

НАПРЯМ 4. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Крилаті вислови з ономастичним компонентом Арделян О. В.	41
Відбиття авторської інтенції через використання алюзій Блинова І. А.	46
Потенціал категорії пола применительно к достижению комического эффекта в контекстах с поэтонимами Дворяничкова С. Е.	51
Fragments of the imaginary: deep discourse within anthropological trajectory Ihina Z. O.....	54
Функції комічного в англomовному політичному дискурсі Корнєв І. Ю.	56

Linguistic devices of arousal the emotion fear in the filmstrip by A. Hitchcock «The trouble with Harry» Zaderii I. Yu.	110
Особливості макроструктури двомовних словників Колесникова О. В.	112
Eindeutschung der entlehnten Englischen Verben im Deutschen Ladtschenko M. M.	115
Лімінальність як складне міждисциплінарне явище Лисова К. А.	120
Неемоційність у фокусі поетичного портрету: лінгвосеміотичний аспект (на матеріалі англомовних віршованих текстів сучасності) Редька І. А.	123
Співвіднесення стратегії завдання образи із явищем тролінгу, псевдоторолінгу та флеймінгу в німецькомовному діалогічному інтернет-дискурсі Хорошилова В. М.	126
Щодо проблеми евфемізації у військово-політичному дискурсі сучасної німецької мови Цаценкін І. О.	132
Проблема частиномовного статусу та актуалізація концепту «категорія стану» у германських мовах Шапочкіна О. В.	135

Шапочкіна О.В.,
доцент кафедри
германської філології
Інституту філології
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМА ЧАСТИНОМОВНОГО СТАТУСУ ТА АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «КАТЕГОРІЯ СТАНУ» У ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ

Чи існує можливість виокремити категорію стану як повноцінну частину будь-якої мови, актуалізувати категорію стану як окремий концепт? Ці питання є відкритими, дискусійним за своєю природою. У лінгвістиці цю проблему презентують полярно протилежні наукові погляди. Наприклад, проти абсолютизації категорії стану як частини мови виступали науковці: В.Віноградов, І.Вихованець, О.Востоков, П.Кузнєцов, І.Кучеренко, М.Петерсон, М.Поспелов, О. Потєбня, Фр.Травнічек, А.Шапіро, Л. Щєрба. За частиномовний статус категорії стану виступали вітчизняні науковці М.Жовтобрюх, М.Кулик, О.Москальська та зарубіжні дослідники: В.Адмоні, Е.Шендельс, Г.Хельбіг, Й.Буша.

Чимала кількість вчених зовсім не визнають цієї категорії як такої, інші вважають що певні групи слів можна віднести до категорії стану. Особливо поширеною стала дефініція «предикатив», яку запропонували чеські лінгвісти у другій половині ХХ ст.. Поряд із цією дефініцією у загальному мовознавстві до слів зі значенням стану використовують назви «незмінні присудкові слова» або «предикативні прислівники» тощо. Російські граматисти здійснили значний вплив на розвиток теорій стосовно категорії стану зокрема у групі германських мов – англійської та німецької, ісландської, шведської та ін.. М. Жовтобрюх і Б.Кулик стверджують, що категорією стану називається “невідмінювана частина мови, що охоплює слова зі значенням стану, які виступають головним компонентом у безособовому односкладному речення, напр.: нім. *mir ist egal* « мені все одно» (опис стану байдужості). Саме тому категорію стану – вважають самостійною частиною мови, яку складають слова із семантикою стану живих істот або природи (оточуючої дійсності), що виступають у функції складеного дієслівного присудка у різних типах речень.

Проте у лінгвістичній теорії існує тенденція абсолютного заперечення категорії стану як частини мови. За О. Баліашвілі категорія стану не має власного «морфологічного обличчя» і розглядається лише як лексико-семантична категорія, що належить до складу прикметників або прислівників, яким притаманна функція предикату. А. Шапіро розвиває та вдосконалює вищезазначену теорію та справедливо стверджує, що одним із компонентів багатозначного критерію виокремлення самостійних частин мови є семантика слова. Адже кожна частина мови повинна мати семантичний стрижень, який об’єднує всі належні слова у єдине семантичне ціле.

Фр. Травнічек успішно спростовує вищенаведене твердження, оскільки слова, які об’єднуються всередині категорії стану, з боку лексичного значення, нажаль, не утворюють єдиної однорідної групи. Більшість граматистів вважають за необхідне показати єдність станових відношень саме на основі дієслівних конструкцій, напр.: фізіологічний стан (нім.

sitzen, schlafen «сидіти», «спати»); психічний стан (нім. *sich freuen, weinen* «радіти», «плакати»); моральний стан (нім. *lügen* «брехати») тощо.

Іншою важливою передумовою виокремлення тієї чи іншої частини мови є синтаксична функція, яка проявляється у властивості слів комбінуватися із іншими словами, утворюючи фразу, речення, висловлення. Саме ця ознака є константою для категорії стану. Проте тільки одна синтаксична функція не може створити достатніх підстав для виокремлення в системі повнозначних частин мови категорію стану, оскільки синтаксична функція не підкріплюється класифікаційними морфологічними ознаками.

Якщо розглядати питання про частиномовний статус категорії стану у німецькій мові, то враховуючи вивчення лексико-граматичних особливостей слів із позначенням стану, сюди відносять такі лексичні одиниці, які характеризують у класичній граматиці як предикативні прикметники (слово типу: нім. *schuld* «винний»). Г. Хельбіг зазначає, що у німецькій мові є невелика група слів, які мають такі самі ознаки, як і предикативи стану у слов'янських мовах. Це особлива група прикметників, які не відмінюються та вживаються у функції предиката. В. Адмоні, Й.Буша, О.Москальська, Е.Шендельс називають ці слова предикативні означення.

На думку В. Адмоні, з усіх логічно-граматичних видів та підвидів речення, що виражають стан в широкому розумінні цього слова, найяскравіше відрізняється тип речення, у якому іменний компонент присудка виражається прикметником. Прикметник презентує не стан предмета, а його властивість або якість. Проте, виступаючи у складі присудка, властивість можна пояснити як щось, що стає властивим предмету чи є властивим йому, тобто якоюсь мірою отримує відтінок стану. Саме в цьому і полягає відмінність між предикативним і атрибутивним прикметниками; в останньому властивість предмета наявна цілком як властивість, а не як стан. Прикметник, що відіграє роль іменного компонента присудка, розташовується поряд із дієсловом-зв'язкою. Наявність останнього є аксіомою у німецькій мові, напр.: нім. *Nun jetzt war er unschuldig.* «Нараешті зараз він невинний». Предикативні означення можуть мати різну семантику. Вони можуть виражати ознаку предмета, що існує у момент здійснення певної дії або у інтервал часу, який пов'язаний із цим моментом безпосередньо, напр.: нім. *Er gab die Antwort auf die Fragen richtig, aber eifrig.* «Він давав відповідь на запитання вірно, проте поспіхом».

Зауважимо, що проблема частиномовного статусу категорії стану залишається в сучасних лінгвістичних студіях дискусійною. Лінгвістам поки що не вдалося остаточно виокремити статус цього феномену, проте значна кількість сучасних граматистів вважають, що слова цієї групи не виявляють у повному обсязі тих ознак та відтінків, які б дозволили віднести категорію стану як окремий семантичний, лексико-граматичний розряд слів.

Аналізуючи проблему частиномовного статусу категорії стану, можна розкрити її концептуальний зміст. У сучасній граматичній парадигмі внутрішньомовна специфіка морфологічних категорій та форм визначається із урахуванням когнітивних процесів. За таким підходом стан розглядається як концепт, під яким розуміється змістова одиниця мислення, або «квант» знання [2, с. 24]. Концепти віддзеркалюють зміст отриманих знань, досвіду, результатів усієї діяльності людини, результати пізнання нею оточуючої дійсності у вигляді певних одиниць, «квантів» знання.

Складний концептуальний зміст категорії стану підкреслюється у роботах Н.Беседіної, яка розглядає концепт «відношення» у якості основного для формування морфологічно трансльованого концепту «стан», виокремлюючи широкий спектр залежностей, які він включає [1]. Це часові, просторові, причинно-наслідкові, суб'єктно-

об'єктні відношення, відношення частини та цілого, форми та змісту, зовнішнього та внутрішнього.

На наш погляд, складний концептуальний зміст категорії стану обумовлений широким діапазоном різнорівневих мовних засобів, які використовуються для актуалізації окресленого концепту у сучасних германських мовах. Розглянемо ці актуалізатори, виходячи із принципу рівневої організації одиниць мови, на морфологічному, семантичному, словотворчому, лексичному, синтаксичному та граматичному рівнях.

На морфологічному рівні виокремлюється бінарна актив-пасивна опозиція, яка є стрижнем категорії стану у сучасних германських мовах, напр.: англ. *to give* — *to be given* «щоб дати», нім. *geben* – *gebende, vorhandende* «наданий», ісл. *gef* – *staðar* «надати – даний, обумовлений». Ця опозиція включає в себе, як правило, перехідні дієслова. Однак, теоретично, будь-яке дієслово може утворити пасив. При цьому цей процес супроводжується семантичними та стилістичними зрушеннями, напр.: англ. *to be had* – *to trick or deceive somebody*.

Станова семантика окремих лексичних (дієслівних) одиниць також може бути переосмислена у ситуаціях, де подібне переосмислення (зміна «вектору» висловлювання) обумовлена стилістично. Аналізуючи іронічно-жартівливий вираз, напр.: англ. *The one who suppers the girl is the one who dances her*, можна допустити, що у подібних випадках станове значення дієслова визначається не граматичною нормою, а імпліцитним значенням, співвідносним із тим чи іншим концептом та реалізованим у межах паралельно створеної конструкції. Зв'язок такого типу і забезпечує розуміння висловлювання, а також спрямованість дії. Перекатегоризація станового значення уможливорює наступну трансформацію, напр.: англ. *He's such a great dancer. It was unbelievable to be danced by him all the night*.

На морфологічному рівні відношення спрямованості дії можуть бути виражені словотворчими засобами, напр.: англ. *employer* – *employee, trainer* – *trainee*. Категорія стану може також бути презентована лексично, коли станові відмінності інкорпуються у семантику деяких дієслів, напр.: англ. *to act* – *to suffer, to perform* – *to undergo*. Лексичними маркерами становості також можуть виступати дієслівно-іменникові предикативні конструкції типу *to give a smile*. Векторними модифікаторами у цьому випадку слугують багатозначні дієслова, напр.: англ. *to give* – *to take, to pay* – *to get*. При цьому це значення виражається не самою формою дієслова, а у контексті лексичного значення дієслова та значення оточуючих його елементів, напр.: англ. *to give permission* – *to take permission*. Дієслівно-іменникові конструкції подібного типу є додатковим засобом вираження становості у сучасних германських мовах, зокрема у англійській [4].

На синтаксичному рівні категорія стану виражається зворотною конструкцією – дієслово + зворотний займенник, напр.: нім *sich anziehen* «одягатися», англ. *to dress oneself* «одягнути себе», ісл. *hann klæddi sig* – *hann klældist* «він одягся», конструкцією каузативного стану, напр.: англ. *to have something done* «щоб мати щось зробити» або взаємного стану, напр.: англ. *They kissed each other and parted.* – «Вони цілували один одного і розійшлися».

Особливе місце у системі станових форм займає репрезентований на синтаксичному рівні середній стан, у якому спостерігається невідповідність між формою активу та концептуальним осмисленням ситуації, при якій об'єкт, що виражений підметом є і об'єктом впливу, напр.: англ. *The door opened. The book sells well*. Як відмічає Н. Кобріна, у даному випадку мова йде про рівень пере категоризації дієслівного значення із перехідного на неперехідне. У структурах такого типу категоріальне значення дієслова переосмислюється і

він стає дієсловом не спрямованої дії, отримуючи це категоріальне значення у структурі висловлювання [3].

Якщо поглянути на середній стан у межах схеми відповідності між одиницями синтаксичного та семантичного рівнів (діатези), то медіальними вважаються ті конструкції, у яких синтаксичний суб'єкт співвідноситься із семантичним об'єктом перехідної конструкції, напр.: англ. *The book reads well – John is reading a book* [2, с.32]. При цьому семантична варіативність перехідного дієслова обумовлює метафоричні зрушення у значенні суб'єкта-підмета: ставши неживим, він отримує сему агентивності.

У процесі репрезентації концепту «категорія стану» заслуговує уваги вплив іменникового компоненту на розподіл станових відношень. Звертання до семантики суб'єкта виводить нас поза межі аналізу структури речення на рівні граматики тексту. Ще Ю.Степанов вказував на те, що істотні особливості станових відношень пов'язані із характером суб'єкта, а ширше – із найбільш давнім семантичним розподілом індоєвропейського іменника на активний та неактивний класи. Маються на увазі живі істоти, яким притаманний активний, самодіяльний початок, напр.: англ. *servant, patient, prey* – це особи, які підкорюються чужій волі, яким не притаманний активний, вольовий початок, тобто особи «неактивні», а напр. іменники: англ. *master, doctor, hunter* означають активних діячів, які мають власне волевиявлення [5, с. 127].

Дослідження показують, що категорія стану має складну природу як у розумінні концептуального змісту, так і у аспекті формального вираження. Широка сфера використання окресленої категорії пояснюється включенням різнорівневих маркерів: дефініційного, морфолого-типологічного, змістового, полярно-опозиційного, корелятивного, дієслівно-формотворчого.

Дефініційний маркер включає в себе концепцію про те, що стан – це різнорівнева категорія, що відрізняється полідефініційною природою, функціонує на морфологічному, синтаксичному, семантичному, комунікативному рівнях та транслює різноаспектні суб'єктно-об'єктні відношення. У станові системи будь-якої мови входить морфологічно висхідна форма активного (дійсного, основного) стану, коли суб'єкт дії виступає у називному відмінку та займає позицію підмета, а об'єкт дії – у непрямому відмінку та займає позицію непрямого додатка.

Морфолого-типологічний маркер презентує морфологічно-похідну типологію категорії стану: 1) активний стан – коли суб'єкт є активно діючим у реченні, він виступає підметом у називному відмінку; 2) пасивний стан (пасив), коли суб'єкт дії займає позицію агентивного додатку, а об'єкт займає позицію підмета; 3) середній стан (медіум), вказує, що дія є висхідною з суб'єкта та завершується у ньому; 4) зворотний стан (рефлексив), який вказує, що дія спрямована на саму діючу особу, яка є водночас і суб'єктом, і об'єктом самої дії; 5) взаємний стан (реципрок), який означає дію, що здійснюється двома або декількома суб'єктами по відношенню один до одного; 6) сумісний стан (кооператив), який означає сумісну дію декількох суб'єктів; 7) каузативний стан, який вказує на те, що дія поряд із реальним суб'єктом має так званий каузуючий суб'єкт, тобто особу, яка змушує реального суб'єкта до виконання дії.

Змістовий маркер розкриває специфічну природу категорії стану, яка уособлюється у таких аспектах: 1) семантичному – категорію стану виражають різні (неоднорідні) відношення дієслівної дії до суб'єкта та об'єкта (Ф. Фортунатов, О. Пешковський, Р.Якобсон, О. Потебня, О.Шахматов; 2) синтаксичному – категорія стану виражає різні відношення присудка до підмета (О. Ісаченко, Е. Падучева); 3) семантико-синтаксичному –

категорія стану виражає різні відношення дієслівної дії та його суб'єкта до підмета та додатка, разом із тим категорія стану виражає одне і теж саме відношення між суб'єктом та об'єктом, однак враховуючи різні типи станів, суб'єкт та об'єкт виражаються різними членами речення (А. Моїсеєв, Е.Корольов).

Полярно-опозиційний маркер категорії стану уособлюється різними типами протиставних станових відношень – активних vs пасивних, зворотних vs незворотних, перехідних vs неперехідних тощо. Полярно-опозиційний характер категорії стану досліджували О. Бондарко, М. Гухман, С. Шубик, Ш. Вейренк, М. Панов, І.Гузар, Н.Соколова, І.Молчанова та ін.. Варто зауважити, що опозиційні відношення у категорії стану проявляють себе досить нерівнозначно. Центр категорії становить опозиція актив vs пасив. У якості протиставлення активу утворюється цілий спектр морфологічно-факультативних форм – пасив, медіум, рефлексив, реципрок, кооператив, каузатив.

Корелятивний маркер обумовлює трактування категорії стану у контексті діатези, де стан є граматично маркованою у дієслові діатезою (О.Холодович). Кожна діатеза корелюється із певною дієслівною формою, кількість станів дорівнює кількості діатез. Проте, не варто забувати, що всі діатези визначаються однією і тією ж дієслівною формою.

Дієслівно-формотворчий маркер уособлює трирівневу структуру категорії стану – синтаксичну, семантичну та комунікативну. Згідно з цим маркером, у активній конструкції у позиції підмета виступає агенс, присудок означає відцентровий процес, при якому підмет означає тему, а присудок – рему. У той же час у пасивній конструкції у якості підмета виступає пацієнс (неактивний носій дії), присудок означає доцентровий процес, і при цьому підмет виражає рему, а присудок – тему.

Отже, у германських мовах питання про категорію стану як окрему семантичну групу слів не ставиться, але проводиться аналогія між предикатами стану і предикативними прикметниками з таким самим семантичним значенням; між дієслівними конструкціями активного та пасивного, взаємного та зворотного станів тощо. Щодо актуалізації концепту «категорія стану», то можна дійти висновків, що досліджуваний концепт уособлений різнорівневими маркерами. Проте концептуальний зміст досліджуваної категорії можна трактувати і ширше, враховуючи перспективи подальших наукових розвідок.

Список літератури:

1. Беседина Н.А. Морфологически передаваемые концепты. Автореферат диссертации доктора филологических наук 10.02.04, 10.02.19 [Электронный ресурс] Тамбовский государственный университет им. Г.Р. Державина, 2006.
2. Болдырев Н. Когнитивная семантика. Курс лекций по английской филологии. Тамбов, 2001. – 24 с.
3. Кобрин Н. А., Болдырев Н. Н., Худяков А. А. Теоретическая грамматика современного английского языка: учеб. пособие. М.: Высшая школа, 2007. –104 с.
4. Питолина Н. В. Аспектуальный и залоговый потенциал глагольно-именных предикатных сочетаний и сфера его реализации // Когнитивная лингвистика: ментальные основы и языковая реализация: Сборник статей к юбилею профессора Н. А. Кобриной. СПб.: Тригон, 2005. – 293 с.
5. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания. М.: Просвещение, 1975. –127 с.